

Türkiye’de Geliştirilmiş İşsizlik Oranları

Alptekin GÜNEY*

ÖZET: Küreselleşmeyle birlikte 1980’lerden itibaren uygulanan ekonomik politikalar, özelleştirmeler, sendikaların güçsüzleşmesi, çokuluslu şirketlerin ucuz işgücü arayışında olması gibi etmenler yüzünden tüm dünyada işsizlik oldukça önemli bir sorun haline gelmiştir. Türkiye’de bu gelişmelerden etkilenmiş ve 1980’lerden başlayarak yükselen işsizlikle karşı karşıya kalmıştır. İşsizlik ülkelerin sosyal yapısında bir takım olumsuz gelişmelere neden olmaktadır. Bu çalışmada Türkiye’deki gerçek işsizlik oranlarına ulaşabilmek amacıyla eksik istihdam ve iş aramaktan vazgeçenler, mevsimlik çalışanlar vb. dikkate alınarak düzeltilmiş işsizlik oranları hesaplanmıştır.

Anahtar kelimeler: İşsizlik, İstihdam, Eksik İstihdam, Düzeltilmiş İşsizlik

ABSTRACT: Unemployment has become the most essential problem around the world because of the implemented economic policies, privatizations, declination of the trade unions and in search of a cheap labor of multinational corporations since 1980s. Turkey has affected by these progresses and faced with increasing unemployment issue starting from the same year, 1980s. Unemployment causes some negative developments in terms of social structure in the countries. In this study, in order to reach the real unemployment rate, unemployment rates are calculated, in terms of those who give up looking for a job, work seasonally etc.,

Key words: unemployment, employment, underemployment, adjusted unemployment

1. GİRİŞ

İşsizlik olgusu, gelişmiş ve gelişmekte olan tüm ülkelerin uğraştığı en önemli sosyal sorunların başında gelmektedir. Ülkeler özellikle 1980’lerden itibaren teknolojik olarak gelişirken, buna bağlı olarak üretim sistemleri de değişmiş ve işgücünün bu gelişmelere ayak uydurması zorlaşmıştır. Ayrıca nüfus artışına bağlı olarak da artan işgücüne istihdam imkanları yaratmak ciddi sorun haline gelmiştir.

Küreselleşmeyle birlikte 1980’lerden itibaren uygulanan ekonomik politikalar, özelleştirmeler, sendikaların güçsüzleşmesi, çokuluslu şirketlerin ucuz

* *Beykent Üniversitesi Öğretim Görevlisi, İstanbul Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Doktora Öğrencisi*

işgücü arayışında olması gibi etmenler yüzünden tüm dünyada işsizlik oldukça önemli bir sorun haline gelmiştir. Türkiye’nin de bu gelişmelerden etkilenmemesi mümkün olmamış ve 1980’lerden başlayarak ülkemizde de işsizlik giderek ağırlaşmaktadır.

Bir ekonomik düzenin düzgün şekilde çalışıp çalışmadığı, geçerli ücret karşılığı çalışmak isteyen herkese iş temin edilip edilemediği ile ölçülür. İşsizlik modern sanayinin bir sorunudur. İşsizlik sanayiye dayalı ekonomik sistemin yapısından kaynaklanması nedeniyle kişisel değil, sosyal bir sorundur¹ve bir ülkede insanların çalışmak istediği halde iş bulamamaları uygulanan ekonomik politikaların sonucudur.²

Ülkelerin en önemli sorunlarının başında gelen işsizlikle ilgili açıklanan oranların ne kadar gerçeği yansıttığı tartışılacak bir konu olmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu TÜİK, işsizlik oranlarını hesaplarken (tanım gereği) gerçekte işsiz kabul edebileceğimiz bazı grupları işsiz olarak kabul etmemektedir. Bu durum açıklanan işsizlik oranlarının gerçeği yansıtmaktan uzak kalmasına neden olmaktadır.

İşsizlik küresel bir sorun olarak yapısal ve kalıcı olarak karşımıza çıktığından ölçülmesi çok daha önemli hale gelmektedir.

Gerçek işsizlik oranlarının daha yüksek olarak gerçekleştiği düşüncesinden hareketle bu çalışmada Türkiye’deki gerçek işsizlik oranlarına ulaşabilmek için mevsimlik işsizlik, eksik istihdam ve iş bulamadığı için küsenlerde dikkate alınarak TÜİK verilerinden yararlanılarak düzeltilmiş işsizlik oranları hesaplanmıştır.

2. EKSİK İSTİHDAM VE GELİŞTİRİLMİŞ İŞSİZLİK ORANLARI

İşsizlik oranlarının gerçekçi olarak belirlenmesinde eksik istihdam önemli bir yer tutmaktadır. TÜİK tarafından hesaplama yöntemi değiştirildiğinden 2008 Kasım ayı sonrasında eksik istihdam verileri yayınlanmamaktadır. (2008 yıl sonu ortalama rakamı açıklanmıştır.) 2009 yılı Şubat ayından itibaren eksik istihdam verileri “zamana bağlı eksik istihdam” ve “yetersiz eksik istihdam” başlıkları altında yayınlanmaktadır. Çalışmamızda 2009 Ağustos ayı verileri bahse konu bu iki başlık altında ki verilerin toplanmasından oluşmaktadır.

2.1. Eksik İstihdam

Eksik istidam görülebilir eksik istihdam ve görülemeyen eksik istihdam olarak iki türlü ele alınmaktadır. Görülebilir eksik istihdam, referans dönemde ekonomik nedenlerle, kendi isteği dışında normal çalışma süresinin (40 saat) altında çalışanları kapsamaktadır. Mevcut işinde veya bir başka işte, çalışmaya müsait olduğu halde haftalık 40 saatten daha az çalışanların eksik istihdamda olduğu kabul

¹ Sabahattin Zaim (1997);*Çalışma Ekonomisi*, Filiz Kitapevi, İstanbul, (10.Baskı),s.173

² Sadun Aren,(1975);*İstihdam, Para ve İktisadi Politika*, Bilgi Yayınevi, Ankara, (Beşinci Basım), s. 17

edilir. Eğitim ve vasıflarına uygun olmayan işlerde istihdam edilenler ile, çalıştığı halde ücret azlığı, işinden memnun olmama gibi nedenlerle işini değiştirmek istediği için iş arayan kişiler görülmeyen eksik istihdamdadırlar.³Eksik istihdamda olan işgücünü, potansiyel işsizler olarak görmek çokta yanlış olmayacaktır düşüncesindeyiz.

Ülkemizde kapsamlı insan gücü ve eğitim planlamalarının yapılmıyor olması ve yüksek işsizlik baskısı, eksik istihdama neden olmaktadır. 2000–2009 yılları arasında eksik istihdamda genel olarak bir azalma görülmektedir. Bu yıllarda eksik istihdamın hem miktarı hem de işgücü içindeki payı azalmaktadır. 2000–2007 yılları arasındaki eksik istihdam edilenlerin miktarı toplamda 1.591.000’den 742.000’e düşmüş, 2000 yılında %6,9 olan eksik istihdam oranı, 2007 yılında % 3,2’ye düşmüştür. 2008 yılının ikinci yarısından itibaren yaşanan küresel krizinde etkisiyle işsizliğin hızla bir artış göstermesi, eksik istihdamda da hem adetsel, hem de oransal olarak artışa neden olmuştur. Eksik istihdam 2008 yılının sonunda % 3,3’e, 2009 Ağustos ayında ise % 3,7’ye yükselmiştir.

³ Sedat Murat,(2007); *Dünden Bugüne İstanbul’un İşgücü ve İstihdam Yapısı*, İTO Yayınları, Yayın No: 2007-73, İstanbul,s. 394; Süleyman Özdemir vd.(2006);*İşsizlik Sorununun Çözümünde KOBİ’lerin Desteklenmesi*, İTO Yayınları, Yayın No: 2006-24, İstanbul,s.74

Tablo 1: Toplam Eksik İstihdam (2000-2009) (Bin Kişi, 15+yaş)

		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009*
Toplam	İşgücü	23.078	23.491	23.818	23.640	24.289	24.565	23.250	23.523	23.805	25.537
	İstihdam Edilenler	21.581	21.524	21.354	21.147	21.791	22.046	20.954	21.189	21.194	22.108
	Eksik İstihdam	1.591	1.404	1.297	1.143	995	817	835	742	779	948
	İşsiz	1.497	1.967	2.464	2.493	2.498	2.520	2.295	2.333	2.611	3.429
	İşsizlik Oranı(%)	6,5	8,4	10,3	10,5	10,3	10,3	9,9	9,9	11,0	13,4
	Eksik İstihdam/İşgücü(%)	6,9	6,0	5,4	4,8	4,1	3,3	3,6	3,2	3,3	3,7
	Eksik İstihdam/İstihdam(%)	7,4	6,5	6,1	5,4	4,6	3,7	3,9	3,5	3,7	4,3
Erkek	İşgücü	16.890	17.040	17.058	17.086	17.902	18.213	17.170	17.363	17.476	18.290
	İstihdam Edilenler	15.780	15.555	15.232	15.256	16.023	16.346	15.502	15.661	15.598	15.914
	Eksik İstihdam	1.416	1.255	1.158	994	881	705	723	634	647	735
	İşsiz	1.111	1.485	1.826	1.830	1878	1.867	1.668	1.702	1.877	2.376
	İşsizlik Oranı (%)	6,6	8,7	10,7	10,7	10,5	10,3	9,7	9,8	10,7	13,0
	Eksik İstihdam/İşgücü(%)	8,4	7,4	6,8	5,6	4,9	3,9	4,2	3,7	3,7	4,0
	Eksik istihdam/İstihdam(%)	9,0	8,0	7,6	6,5	5,5	4,3	4,7	4,0	4,1	4,6
Kadın	İşgücü	6.188	6.451	6.760	6.555	6.388	6.352	6.081	6.159	6.329	7.247
	İstihdam Edilenler	5.801	5.969	6.122	5.891	5.768	5.700	5.452	5.528	5.595	6.194
	Eksik İstihdam	176	149	139	149	114	113	112	108	132	213
	İşsiz	387	482	638	663	620	652	629	631	734	1.052
	İşsizlik Oranı (%)	6,3	7,5	9,4	10,1	9,7	10,3	10,3	10,3	11,6	14,5
	Eksik İstihdam/İşgücü(%)	2,8	2,3	2,0	2,3	1,2	1,8	1,8	1,8	2,1	2,9
	Eksik İstihdam/İstihdam(%)	3,0	2,5	2,3	2,5	2,0	2,0	2,0	2,0	2,4	3,4

Kaynak: TÜİK Hane Halkı İşgücü Anketi Dönemsel Sonuçları. (Çevrimiçi www.tuik.gov.tr/VeriBilgi, 15.11.2009)

*Ağustos ayı sonuçları alınmıştır.

Her iki cinste de hem miktar hem de oransal bir düşme görülmesine karşın erkeklerdeki azalma ciddi boyutlarda olurken kadınların eksik istihdamında ki azalma çok küçük miktarda olmuştur. Eksik istihdamda ki erkeklerin miktarı 1.416.000’den 735.000’e gerilerken yaklaşık %50’lik bir azalma meydana gelmiştir. Eksik istihdamda ki kadınların miktarı ise 176.000’den 2008 yılında 132.000’e gerilemiş ve %22’lik bir azalma meydana gelmiştir. Ama 2009 Ağustos ayında eksik istihdamda ki kadınların sayısı 213.000’e yükselmiştir. Oransal olarak da eksik istihdamda olan erkekler %8,4’den %4’e gerilerken kadınlarda eksik istihdam 2000 yılında %2,8 iken, 2004–2006 yılları arasında düşme olmasına rağmen 2009 Ağustos ayında %2,9’a yükselmiştir. Kadınlardaki değişimin daha küçük olmasına rağmen eksik istihdam çoğunluğunu erkeklerin oluşturduğu görülmektedir. 2009 yılında küresel krizin etkisiyle yükselen işsizlik nedeniyle eksik istihdamda da artış olduğu görülmektedir.

2.2. Geliştirilmiş İşsizlik Oranları

Gelişmekte olan ülkelerde işsizlik sigortası ve yardımlarının çok sınırlı olması veya hiç olmaması nedeniyle, hayatlarını devam ettirmek için çalışmak ihtiyacında olanlar, ücret düşükte olsa, iş geçici de olsa, çalışma şartları çok kötü de olsa çalışmak zorundadırlar. Bu nedenlerle bu tür ülkelerde açıklanan işsizlik oranları gerçeği yansıtmamaktadır.⁴Türkiye’de de durum bundan çok farklı değildir. İnsanlar işin “iyi iş” olduğuna bakmaksızın çalışmak zorunda kalmaktadırlar.

TÜİK işsizi şu şekilde tanımlamaktadır:”Referans dönem içinde istihdam halinde olmayan kişilerden (kar karşılığı, ücretli ya da ücretsiz olarak bir işte bir saat bile çalışmayan ve böyle bir işle bağlantısı olmayan)iş aramak için son üç ay içinde iş arama kanallarından en az birini kullanmış ve 15 gün içinde işbaşı yapabilecek durumda olan çalışma çağındaki kişiler işsiz sayılır.”TÜİK bu tanımdan yola çıkarak işsizlik oranlarını hesapladığından, iş aramaktan vazgeçenler⁵, eksik istihdamda olanlar, ücretsiz aile işçileri ve mevsimlik çalışanlar işsizlik oranlarının içinde yer almamaktadır. Bu nedenle işsizlik oranları olması gerekenden daha düşük çıkmaktadır. Özellikle iş aramadığı halde işbaşı yapmaya hazır olanların, diğer gruplara göre işgücüne ve işsizliğe çok daha yakın olduğu açıktır.

Türkiye’de ne işsizlikle ilgili verilerin işsizliğin gerçek boyutlarını tam olarak yansıttığı söylenebilir, ne de işsiz olarak görünenlerin birçoğunun gerçekten işsiz oldukları söylenebilir⁶. Ülkemizde işsiz gözükenlerin bir çoğu kayıt dışı marjinal işlerde çalışmaktadır. Buna karşın ciddi sayıdaki işsiz de istatistiklerde işsiz olarak gözükmemektedir.

⁴ Meryem Koray(2008); *Sosyal Politika*, İmge Kitapevi, İstanbul (3.Baskı), s. 230

⁵ Alptekin Güney(2009);”İşsizlik, Nedenleri, Sonuçları ve Mücadele Yöntemleri”, *KAMU-İŞ İş Hukuku ve İktisat Dergisi*,Ankara, Sayı:C. 10 S.4/2009, S.142

⁶ Meryem Koray, (2005); *Sosyal Politika*, İmge Kitapevi, İstanbul (2.Baskı), s. 372

İşgücüne dâhil olmayan grupları, özellikle iş aramayıp işbaşı yapmaya hazır olanlar ve mevsimlik çalışanları potansiyel olarak işgücü havuzuna girebilecek yeni işsizler olarak düşünmek makul olacaktır.⁷

Türkiye’de emek piyasalarında işgücüne dâhil olmama eğilimi yüksektir ve bu eğilim sürekli artmaktadır. Toplam nüfus içinde işgücüne dâhil olmayan nüfustaki gelişmeye 1955–2008 yılları arasındaki süre açısından bakıldığında konunun önemi daha iyi anlaşılacaktır. Toplam çalışma çağındaki nüfus içinde işgücüne dâhil olmayanların oranı 1955 yılında %16,3 iken⁸, bu oran 2008 Kasım ayında yaklaşık %52’ye ulaşarak işgücüne dâhil nüfus oranını aşmış durumdadır.

Bu oranlardan da anlaşılacağı gibi Türkiye’de çalışma çağındaki nüfusun (15–64 yaş) yarıdan fazlası işgücüne katılmamaktadır. İşgücüne dâhil olmayanların büyük bölümünü ev hanımları oluşturmaktadır. 2009 Ağustos ayı itibariyle işgücüne katılmayanların içinde ev hanımları % 46’lık bir büyüklüğe sahiptir. Çalışma çağındaki kadınların işgücüne katılmamasının pek çok sosyal ve ekonomik nedeni olduğu açıktır.

⁷ Hüseyin Mualla Yüceol,(2005);‘Bir Politika Değişkeni Olarak İşsizliğin Ölçülmesi Sorunu ve Türkiye’de Gerçek İşsizlik Oranı’, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, (www.e-sosder.com) Bahar 2005, Cilt:3, s.125

⁸ Sedat Murat, *a.g.e.*, 402-403

Tablo 1: Geliştirilmiş İşsizliğe Temel Oluşturacak Veriler (2000–2009) (Bin kişi, 15 +yaş)

		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009*
Toplam	15 ve Daha Yukarı Yaştaki Nüfus	46.565	47.158	48.041	48.912	49.906	50.826	48.485	49.215	50.772	51.789
	İşgücü	22.562	23.491	23.818	23.640	24.289	24.565	23.250	23.523	23.805	25.537
	İstihdam Edilenler	21.153	21.524	21.354	21.147	21.791	22.046	20.954	21.189	21.194	22.108
	Eksik İstihdam	1.369	1.404	1.297	1.143	995	817	835	742	779	948
	İşsiz	1.409	1.967	2.464	2.493	2.498	2.520	2.295	2.333	2.611	3.429
	İşgücüne Dahil Olmayanlar	23.133	23.667	24.223	25.272	25.616	26.260	25.235	25.692	26.967	26.252
	İş Aramayıp İşbaşı Yapmaya Hazır Olanlar	1.139	1.060	1.020	945	1.223	1.714	1.959	1.805	1.850	1.860
	Mevsimlik Çalışanlar	1.367	1.589	813	894	464	481	386	324	315	33
	Diğer	21.395	21.841	22.391	23.432	23.927	24.065	22.890	23.562	24.801	24.359
Erkek	15 ve Daha Yukarı Yaştaki Nüfus	22.916	23.389	23.827	24.260	24.755	25.209	24.024	24.354	24.917	25.421
	İşgücü	16,890	17.040	17.058	17.086	17.902	18,213	17.170	17.363	17.476	18.290
	İstihdam Edilenler	15.780	15.555	15.232	15.256	16.023	16.346	15.502	15.661	15.598	15.914
	Eksik İstihdam	1.416	1.255	1.158	994	881	705	723	634	647	735
	İşsiz	1.111	1.485	1.826	1.830	1878	1.867	1.668	1.702	1.877	2.376
	İşgücüne Dahil Olmayanlar	6.025	6.349	6.768	7.174	6.853	6.996	6.854	6.990	7.441	7.131
	İş Aramayıp İşbaşı Yapmaya Hazır Olanlar	711	694	657	624	633	802	924	838	831	772
	Mevsimlik Çalışanlar	260	353	370	415	143	101	95	90	72	4
	Diğer	5.055	5.303	5.742	6.135	6.077	6.093	5.837	6.061	6.538	6.355

Kadın	15 ve Daha Yukarı Yaştaki Nüfus	23.295	23.769	24.214	24.652	25.150	25.617	24.461	24.861	25.855	26.368
	İşgücü	6.188	6.451	6.760	6.555	6.388	6.352	6.081	6.159	6.329	7.247
	İstihdam Edilenler	5.801	5.969	6.122	5.891	5.768	5.700	5.452	5.528	5.595	6.194
	Eksik İstihdam	176	149	139	149	114	113	112	108	132	213
	İşsiz	387	482	638	663	620	652	629	631	734	1.052
	İşgücüne Dahil Olmayanlar	17.108	17.318	17.455	18.098	18.763	19.264	18.381	18.702	19.526	19.121
	İş Aramayıp İşbaşı Yapmaya Hazır Olanlar	429	366	364	322	590	912	1.037	967	1.293	1.088
	Mevsimlik Çalışanlar	339	413	443	479	321	380	291	234	243	29
	Diğer	16.340	16.538	16.649	17.298	17.850	17.972	17.057	17.500	17.990	18.004

Kaynak: TÜİK Hane Halkı İşgücü Anketi Dönemsel Sonuçları. (Çevrimiçi www.tuik.gov.tr/VeriBilgi, 15.11.2009)

* Ağustos ayı sonuçları alınmıştır

.2009 Ağustos ayında işgücüne katılım oranı % 49 olarak gerçekleşmiştir, 2008 yılında ise bu oran % 46 olarak gerçekleşmiştir, 2009 yılı Ağustos ayında kadınların işgücüne katılım oranı ise % 27 de kalmaktadır bu oranlar bize çalışma çağındaki nüfusun yarıdan fazlasının işgücüne katılmadığını göstermektedir. İşgücüne katılmama eğiliminin yüksek olması ve sürekli artması işsizliğin gerçek boyutlarının anlaşılabilmesi için önem taşımaktadır. İş aramadığı halde işe başlamaya hazır olanlar işgücünün dışında kalanların % 7'sini oluşturmaktadırlar.

Tablo 1: Geliştirilmiş İşsizlik Oranları (%), (2000–2009), (15+yaş)

		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009*
Toplam	İşgücüne Katılma Oranı(%)	48,8	49,8	49,6	48,3	48,7	48,3	48,0	47,8	46,9	49,3
	1) İşsizlik Oran(%)	6,5	8,4	10,3	10,5	10,3	10,3	9,9	9,9	11,0	13,4
	2)Eksik İstihdam Oranı(%)	6,9	6,0	5,4	4,8	4,1	3,3	3,6	3,2	3,3	3,7
	3) İşbaşı Yapmaya Hazır Olanlar/ İşgücü(%)	6,0	4,5	4,3	3,9	5,0	6,9	8,4	7,7	7,8	7,3
	4) Mevsimlik Çalışanlar / İşgücü(%)	6,0	6,8	3,4	3,8	1,9	1,9	1,7	1,4	1,3	0,1
	Geliştirilmiş İşsizlik Oranı(%) (1+2)	12,3	14,4	15,7	15,3	14,4	13,6	13,5	13,1	14,3	17,1
	Geliştirilmiş İşsizlik Oranı (%) (1+2+3+4)	24,3	25,7	23,4	23,0	21,3	22,4	23,6	22,2	23,4	24,5
Erkek	İşgücüne Katılma Oranı(%)	73,7	72,9	1,6	70,4	72,3	72,2	71,5	71,3	70,1	71,9
	1) İşsizlik Oranı(%)	6,6	8,7	10,7	10,7	10,5	10,3	9,7	9,8	10,7	13,0
	2)Eksik İstihdam Oranı(%)	8,4	7,4	6,8	5,8	4,9	3,9	4,2	3,7	3,7	4,0
	3) İşbaşı Yapmaya Hazır Olanlar/ İşgücü(%)	4,2	4,0	3,8	3,6	3,5	4,4	5,4	4,8	4,8	4,2
	4) Mevsimlik Çalışanlar /İşgücü(%)	1,5	2,0	2,7	2,4	0,7	0,5	0,5	0,5	0,4	0
	Geliştirilmiş İşsizlik Oranı(%) (1+2)	15,0	16,1	17,5	16,5	15,4	14,2	13,9	13,5	14,4	17,0
	Geliştirilmiş İşsizlik Oranı (%) (1+2+3+4)	20,7	22,1	24,0	22,5	19,6	19,1	19,8	18,8	19,6	21,2
Kadın	İşgücüne Katılma Oranı(%)	26,6	27,1	27,9	26,6	25,4	24,8	24,9	24,8	24,5	27,5
	1) İşsizlik Oranı (%)	6,3	7,5	9,4	10,1	9,7	10,3	10,3	10,3	11,6	14,5
	2)Eksik İstihdam Oranı(%)	2,8	2,3	2,1	2,3	1,8	1,8	1,8	1,7	2,1	2,9
	3) İşbaşı Yapmaya Hazır Olanlar/ İşgücü(%)	6,9	5,7	5,4	4,9	9,2	4,4	17,0	15,7	20,4	15,0
	4) Mevsimlik Çalışanlar/İşgücü(%)	5,5	6,4	6,5	7,3	5,0	5,9	4,8	3,8	3,8	0,4
	Geliştirilmiş İşsizlik Oranı(%) (1+2)	9,1	9,8	11,5	12,4	11,5	12,1	12,1	12,0	13,7	17,4
	Geliştirilmiş İşsizlik Oranı(%) (1+2+3+4)	21,5	21,9	23,4	24,6	25,7	32,4	33,9	31,5	37,9	32,8

Sadece emek piyasalarına başvurmuş ve iş bulamamış olanları işsiz olarak kabul etmek, işsizlikle ilgili yapılacak analizlerde yeterli olmamaktadır. Yukarıda da ifade edildiği gibi iş aramadığı halde işbaşı yapmaya hazır olanlar işgücünün dışında kalanların % 7’si gibi önemli bir oranı oluşturmaktadırlar. Bu nedenle işgücünün durumunu daha net görülebilmesi için, işgücüne dahil olmayan ve atıl durumda olan, fakat işgücüne girme ihtimali yüksek olan işgücü ve nüfus kitlesinin dahil edildiği yeni tanımlamalara gidilmelidir. İşsizlik düzeylerinin daha sağlıklı karşılaştırılabilmesi için toplam işsizlik oranlarıyla birlikte iki farklı işsizlik oranı hesaplanmalıdır. Bu oranlardan birincisinde; toplam işsizlik ile eksik istihdam oranları toplanıp birlikte değerlendirilirken, ikincisinde ise; toplam işsizlik ve eksik istihdam oranlarıyla birlikte iş aramayıp iş başı yapmaya hazır olanlarla mevsimlik çalışanların işgücüne oranları toplama dâhil edilmelidir.⁹

Bu tanımdan yola çıkarak geliştirilmiş işsizlik oranlarına baktığımızda işsizlik oranlarının toplam işsizlik oranlarının çok üzerinde çıktığı görülmektedir.

Toplam geliştirilmiş işsizlik oranlarına baktığımızda 2000 krizini takip eden yıllarda yükselme gösterdiğini, 2004 yılından 2008’e kadar düşme eğiliminde olduğunu fakat 2008 yılının özellikle ikinci yarısından itibaren küresel krizin etkisiyle tekrardan yükselme eğilimine girdiğini görmekteyiz. 2008 yılı sonu itibariyle açıklanan ortalama toplam işsizlik oranı %11,0 iken, bu orana eksik istihdamın eklenmesiyle ulaşılan geliştirilmiş işsizlik oranının % 14,3’e ve bunlara iş aramadığı halde çalışmaya hazır olanlarla, mevsimlik çalışanları eklediğinde elde edilen ikinci geliştirilmiş işsizlik oranının % 23,4 gibi toplam işsizlik oranının iki katından fazla bir orana ulaştığı görülmektedir.

Geliştirilmiş işsizlik oranlarına cinsiyete göre baktığımızda toplam ve erkek işsizliği ile kadın geliştirilmiş işsizliklerinin farklı seyir izlediği görülmektedir. Toplam geliştirilmiş işsizlik ve erkek geliştirilmiş işsizliği 2000–2003 yılları arasında yükselme eğilimi içinde olup, 2004 yılından 2008 yılına kadar düşme eğilimi gösterirken kadın geliştirilmiş işsizliği ise 2008 yılının ikinci yarısından itibaren yükselişe geçmiştir.

Kadınlar arasında ikinci geliştirilmiş işsizlik oranının 2008’de % 37,9 ile toplam işsizlik oranını (%11,6) üçe katladığı görülmektedir. Bu oranlarda bize ülkemizde her geçen yıl derinleşen bir kadın işsizliği olduğunu göstermektedir.

4. SONUÇ

Türkiye’de mevsimlik işsizlik ve konjonktürel işsizlik yaşanmasına karşın esas olarak yaşanan işsizlik yapısal işsizliktir. Nüfus artışı, köyden kente göçle tarım sektöründen doğrudan hizmetler sektörüne işgücünün geçmek zorunda kalmaktadır. Bu geçiş sürecinde işgücünün vasıflarını hizmet sektörüne uygun olarak geliştirilmesi sağlanamadığından sonuçta kalıcı hale gelen yapısal işsizlik ortaya çıkmaktadır.

⁹ Sedat Murat, *a.g.e.*, s. 404

Türkiye’de işsizlik 1970’lerden başlayarak genel olarak % 7 ile % 10,5 arasında seyretmiştir. Çok ender olarak bazı yıllarda % 6’lara inmiştir. Eksik istihdamı ve küstüğü için iş aramayı bırakanları da dahil ettiğimiz takdirde bu oranlar çok yukarılara çıkmaktadır. Nüfus artışına karşın, eğitime katılma oranının artması, köyden kente göçen kadınların ev kadınlığını tercih etmesi gibi nedenlerle işgücüne katılımın düşmesine rağmen işsizlik artan bir trend göstermektedir.

Nüfusun yaklaşık yarısının işgücüne katılmaması bağımlılık oranının da yüksek olduğunu göstermekte ve genelde sadece aile reisinin çalıştığı anlamına gelmektedir. Tek ebeveynin çalıştığı ailelerde işsizlik yaşanması durumunda hem ekonomik hem de psikolojik olarak daha büyük sorunlar ortaya çıkmakta, yoksullaşma kaçınılmaz olmaktadır. Tek kişinin çalıştığı ailelerdeki çalışanlar, işsiz kalmamak için düşük ücretle ve kötü şartlarda hatta can güvenliğini hiçe sayarak çalışmayı kabullenmekte, iş seçme lüksü olmamaktadır. Düşük ücretlerle çalışmanın kabul edilmesi eksik istihdama neden olmakta ve ortaya çalışan yoksullar çıkarmaktadır.

1980’lerden başlayarak tüm dünyayı etkisine alan neo-liberal politikalar Türkiye’yi de etkilemiş ve bunun sonucunda da uygulanan özelleştirme, sendikasılaştırma, esnek çalışmanın teşviki vb. politikalar ve yapısal değişim kronik işsizliği getirmiştir. Ülkemizde yaşanan işsizlik, işsizlik sürelerini ve ümidini kestiği için iş aramayanları dikkate aldığımızda uzun süreli işsizliktir. 2009 Ocak ayı itibari ile işsizlerin %22’lik bir bölümü bir yıldan uzun süredir iş aramaktadır. Uzun süredir iş arayanların oranının 2008’in ikinci yarısından itibaren küresel krizle birlikte işsiz kalanlar nedeniyle düştüğünü dikkate almak gerekmektedir. Uzun süredir iş arayanların oranının %22’ye gerilemiş olmasına rağmen bu durum ülkemizde işsizliğin kronikleştğini işaret etmektedir.

Türkiye’de işsizliğin gerçek boyutlarını görebilmek için toplam işsizlik rakamlarına eksik istihdam oranını eklediğimizde 2008 yıl sonu itibariyle açıklanan ortalama toplam işsizlik oranı %11,0 iken, geliştirilmiş işsizlik oranının % 14,3’e ve bunlara iş aramadığı halde çalışmaya hazır olanlarla, mevsimlik çalışanları eklediğimizde elde edilen geliştirilmiş işsizlik oranının % 23,4 gibi toplam işsizlik oranının iki katını aşan bir işsizlik oranına ulaşmaktayız. 2009 Ağustos ayı verilerine baktığımızda, toplam oranı %13,4 iken yaz olması nedeniyle işgücüne katılmayan mevsimlik işsizlerin çok azalmasına karşın 2008’e göre daha da yükselerek, birinci geliştirilmiş işsizlik %17,1, ikinci geliştirilmiş işsizlik oranı ise 24,5 olarak gerçekleşmektedir.

Kadınlar açısından geliştirilmiş işsizlik oranları daha da yüksek oluşmakta ve ülkemizde kadın işsizliğinin gün geçtikçe derinleştiğini göstermektedir. Kadınlar arasında ikinci geliştirilmiş işsizlik oranı 2008’de % 37,9 ile toplam işsizlik oranının (%11,6) üç katını geçmektedir. Kadınlar işgücüne az katılıyor olmalarına karşın işsizlikten de erkeklere göre daha fazla etkilenmektedirler.

Sonuç olarak küresel krizin de etkisiyle işsizlik yaklaşık son bir yıldır çok hızlı bir yükselme trendine girmiştir. Önlemlerin hızla alınmaması halinde ekonomik ve sosyal sıkıntıların yoğun olarak yaşacağı tabidir. Geçmiş göstergeler dikkate alındığında krizin etkisinin geçmesinden sonra işsizlik oranlarının hızla aşağıya indirilemeyeceği, % 10 seviyelerine kısa zamanda getirilemeyeceği ve geliştirilmiş gerçek işsizlik oranlarının da bunun üzerinde olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Aren Sadun, (1975); *İstihdam, Para ve İktisadi Politika*, Bilgi Yayınevi, Ankara (Beşinci Basım)
- Güney Alptekin (2009);”İşsizlik, Nedenleri, Sonuçları ve Mücadele Yöntemleri”, *KAMU-İŞ İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, Ankara, Sayı: C. 10 S.4/2009, S.135-159
- Koray Meryem, (2005); *Sosyal Politika*, İmge Kitapevi, İstanbul (2.Baskı)
- Koray Meryem, (2008); *Sosyal Politika*, İmge Kitapevi, İstanbul (3.Baskı)
- Murat Sedat, (2007); *Dünden Bugüne İstanbul’un İşgücü ve İstihdam Yapısı*, İTO Yayınları, İstanbul, Yayın No:2007–73,2007
- Özdemir Süleyman vd., (2006); *İşsizlik Sorununun Çözümünde KOBİ’lerin Desteklenmesi*, İTO Yayınları, İstanbul, Yayın No: 2006-24,
- TÜİK,(2009); *HaneHalkı İşgücü Anketi Dönemsel Sonuçları*, (Çevrimiçi); www.tuik.gov.tr/VeriBilgi, 21.04.2009
- Yüceol Hüseyin Mualla,(2005); “Bir Politika Değişkeni Olarak İşsizliğin Ölçülmesi Sorunu ve Türkiye’de Gerçek İşsizlik Oranı”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, (www.e-sosder.com) Bahar 2005, Cilt:3, s.118–133
- Zaim Sabahattin, (1997); *Çalışma Ekonomisi*, Filiz Kitapevi, İstanbul, (10.Baskı)